

De Oorlogsorde: de herinnering en de waarheid.

Na meer dan 60 jaar zorgen de gebeurtenissen rond de Oorlogsorde nog steeds voor beroering. Alleen een objectieve beschrijving van de feiten, zonder enige vooringenomenheid, kan hieraan verhelpen. De artikelenreeks van Louis en Verschooris in de *Artsenkrant* draagt hier onzes inziens toe bij. Enkele feiten die vermeld worden moeten wel in hun context geplaatst worden en sommige uitspraken zijn te ongenueanceerd of onvolledig. We zullen ons in onze commentaar beperken tot de toestand in België en laten de gebeurtenissen aan de Gentse Universiteit, waar de rol van de Oorlogsorde nog te weinig onderzocht is, buiten beschouwing.

1° Het terrein voor de Oorlogsorde werd voorbereid tijdens het interbellum. De parlementaire democratie maakte toen een zware crisis door. Een van de oplossingen die overwogen werden om uit deze crisis te geraken was het politiek corporatisme. Sommige ideeën die toen het licht zagen hebben als basis gediend voor de "Nieuwe Orde", een eerder vaag concept. Men kan moeilijk loochenen dat dit concept ook en eerder in zijn meer extreme vorm, in AVGV-kringen opgang maakte. Een voorbeeld hiervan dat voor de huidige discussie van belang is, is het project van oud-AVGV-voorzitter H. Gravez uit de jaren '30 over een "*Maatschappelijke Geneeskunde*". Tot in het eerste oorlogsjaar hebben de corporatistische ideeën een invloed gehad maar zeker niet alleen bij het AVGV.

2° De Orde van Geneesheren (OvG) van 1938 was grotendeels een FMB-product. Het AVGV had zich wel akkoord verklaard, maar was eigenlijk op zijn honger gebleven. Met instemming van de FMB was, eerder voor de vorm, ook een eigen versie (voorstel Gravez) ingediend dat niet aanvaard werd. Door het nooit functioneren van de OvG van 1938, brachten de jaren 40-41 voor een harde kern van het AVGV een nieuwe mogelijkheid om toch meer radicale ideeën te doen zegevieren.

3° Aan de oprichting van de Oorlogsorde in november 1941 zijn heel wat besprekingen voorafgegaan tussen FMB, AVGV en W. Libbrecht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Volksgezondheid over het oprichten van een Eenheidsvereniging van de artsen. Bij deze pure machtsstrijd, waarop van allerlei zijden getracht werd invloed uit te oefenen, weken beide artsenverenigingen geen duimbreed van hun standpunten af waardoor de besprekingen in een impasse geraakten. H. Gravez had ondertussen, in september 1940, een nieuw project van een OvG, eigenlijk van de organisatie van de gezondheidsdienst, uitgewerkt (*Richtlijnen voor een Maatschappelijke Geneeskunde*) dat hij herwerkte toen sommige AVGV-afdelingen afwijzend reageerden. Gravez was het ten andere volledig oneens met de gang van zaken tijdens de besprekingen over de Eenheidsvereniging waarvan hij vond dat ze teveel toegevingen vanwege Libbrecht inhielden.

4° Het is onder Duitse druk, mogelijk en zelfs waarschijnlijk beïnvloed door de harde AVGV-kern, dat in november 1941 alle besprekingen over de Eenheidsbeweging gestaakt werden en de Oorlogsorde werd opgericht. De verantwoordelijkheid voor deze beslissing ligt volledig bij de Secretarissen-generaal. Hoewel ze altijd haar besluiten kon doen uitvoeren, verkoos de Militärverwaltung via de bestaande structuren, in dit geval het ministerie, te werken. Toen aan Secretaris-generaal Romsée, die de beslissing heeft genomen, door het Comité van Secretarissen-generaal gevraagd werd waarom hij niet

exclusief de Wet op de OvG van 1938 had gevolgd, antwoordde hij dat hij dit van zins was geweest maar dat de Militärverwaltung een nieuwe OvG had geëist en hem opgedragen had onmiddellijk een organisatie van alle artsen op te richten. Zoals op allerlei andere gebieden streefde de bezetter ook hier naar een eenheidsbeweging die beter te controleren viel.

5° In vergelijking met de OvG van 1938 was de Oorlogsorde een nieuwe instelling niet alleen naar de vorm (publiekrechtelijk tegenover privaatrechtelijk) maar ook naar de doeleinden (organisatie van het beroep tegenover beroepsrechtspraak). Tot dit besluit kwam de voorzitter van het Comité van Secretarissen-generaal in juni 1942. Ook Van Hoof, leider van de oorlogsorde, liet daar geen twijfel over bestaan: *“De OvG is niet dezelfde organisatie als die van vóór de oorlog. We willen op een andere manier werken. De organisatie van vroeger was op een meer egoïstisch dan sociaal terrein gericht”*.

6° In de discussies over de Oorlogsorde wordt meestal het punt van de wettelijkheid ervan te berde gebracht. De oprichting was een besluit van het Comité van Secretarissen-generaal en moet dus op dezelfde manier beoordeeld worden als alle andere besluiten die ze uitgevaardigd hebben. Door de wetten van 1 en 5 mei 1944 werden door de Belgische regering in Londen alle besluiten van de Secretarissen-generaal van na 16 mei 1940 vernietigd. Het besluit op de Oorlogsorde is wel op een bijzondere manier tot stand gekomen. Het Comité van Wetgeving, dat alleen een adviserende rol had, had haar oprichting als onwettig bestempeld. Het besluit kon toch doorgevoerd worden omdat gebruik gemaakt werd van een nieuwe regeling, die uitging van het Hof van Cassatie en ook op andere terreinen werd aangewend: besluiten werden als wettig beschouwd wanneer ze door een meerderheid van de Secretarissen-generaal waren goedgekeurd. Deze juridisch erg betwistbare regeling leidde tot ernstige conflicten met de hoge magistratuur. Wat de Oorlogsorde betreft had het Hof van Cassatie wel enkele aanpassingen gesuggereerd die ook door Romsée werden aangebracht.

7° Nadat de Oorlogsorde was opgericht en haar leider en zijn bestuur waren aangesteld, begon ze wat ze als haar opdracht beschouwde, uit te voeren. Sommige van de maatregelen die genomen werden betroffen de organisatie van het beroep en verschilden niet zo sterk van wat de vooroorlogse beroepsverenigingen hadden trachten te bereiken al ging het er nu veel strakker aan toe. Het grote probleem was de harde manier waarop de artsen verplicht werden aan te sluiten: vooral de artsen in Brussel en de Vlaamse steden waar de FMB sterk stond voerden een harde oppositie die echter niet lang vol te houden was. Het AVGV was praktisch volledig in de Oorlogsorde opgegaan en een aantal bestuursleden waren persoonlijk in de collaboratie terechtgekomen. Hierdoor en door de harde houding van vooral haar leider werd de Orde in brede FMB-kring en stilaan ook daarbuiten, vereenzelvigd met de collaboratie, zeker nadat de bezetter in juni 1942 de FMB ontbond en haar bezittingen overmaakte aan de Orde. De vroegere rivaliteit speelde daarbij een grote rol. De doorsnee Vlaamse arts, waarvan toch een flink deel met het AVGV had gesympathiseerd, had vooral oog voor de verdediging van zijn beroepsbelangen.

8° Van Hoof over wiens benoeming tot leider geen consensus had bestaan, bestuurde volgens het leidersprincipe: hij kon besluiten uitvaardigen die, na goedkeuring door het ministerie, rechtsgeldig en bindend waren en hij kon de sancties die eraan verbonden waren vastleggen. Hij werd daarbij geholpen door de leider van de Waalse Kamer. Over het algemeen had de Waalse Kamer een

minder groot impact dan de Vlaamse. Dagelijks bestuur (bijraad) en technische raadgevers hadden weinig invloed op de grote beslissingen.

9° Wat de Oorlogsorde vooral verweten wordt is de wijze waarop ze de artsen tot lidmaatschap wilde dwingen en de selectiviteit die daarbij toegepast werd door de uitsluiting van joden. Het staat vast dat de statuten van de Oorlogsorde aangeleverd werden door het AVGV. Wanneer, onder welke druk en door wie het artikel over de uitsluiting van joden is ingebracht is niet duidelijk en diepergaand historisch onderzoek is hier ten eerste noodzakelijk. De drempel voor het inbrengen van dergelijke raciale voorschriften moet in die periode wel bijzonder laag geweest zijn. We verwijzen hierbij naar de (Oorlogs)orde van de apothekers die eveneens op 26 november 1941 werd opgericht en waaraan ook de belgicistische *Pharmaceutique Nationale* heeft meegewerkt. In haar statuten was eveneens een artikel ingesloten dat joden de toegang tot die Orde ontzegde. De bestuurders van de Orde der Apothekers werden na de oorlog vrijgesproken. Niet-joodse artsen die weigerden zich bij de Orde in te schrijven werden, na een aantal aanmaningen, bedreigd met verplichte dienst bij de Organisation Todt. In hoeveel gevallen deze maatregel ook werd toegepast, hebben we nog niet kunnen achterhalen maar het geval Debersaques toont aan tot welke drama's weigering kon leiden.

10. Wat de eventuele bindingen van de Oorlogsorde met de Deutsche Krankenkasse (DKK) betreft, moet een correctie aangebracht worden. De enige Belgen die tijdens de Tweede Wereldoorlog samen met hun familieleden verplicht verzekerd waren bij de DKK, waren de vrijwillige of opgeëiste Belgische arbeiders in Duitsland en de Belgische arbeiders en bedienden bij Duitse diensten of voor de Duitsers werkende privébedrijven in het land. Nadien ook de (para)militaire organisaties. In België konden deze arbeiders en bedienden voor een medische behandeling kiezen uit een lijst van artsen die door de DKK erkend waren. In november 1940 hadden zowel FMB als AVGV hierover een overeenkomst gesloten met de Kassenärztliche Vereinigung Deutschlands, zowat de Duitse OvG, en deze lijsten opgesteld. Vandaar dat op deze lijsten ook namen van FMB-verantwoordelijken voorkomen. De toetreding was vrijwillig. Het werken voor de DKK mag niet op hetzelfde niveau geplaatst worden als het werken voor Werbestelle en dergelijke Duitse diensten.

11. De veroordelingen die in 1947 tegen de verantwoordelijken van de Oorlogsorde werden uitgesproken en die ook zware financiële boetes inhielden, moeten gezien worden in het kader van de rechtspraak van die tijd. Een rechtspraak die men zich nu niet meer kan voorstellen maar waar de omstandigheden wel zeer bijzonder waren en de vroegere rivaliteit met de FMB weer bovenkwam.

11. Besluit. Men bewijst de artsen die in deze moeilijke periode hebben moeten werken, en zeker niet de geschiedenis, een dienst door feiten te verdoezelen of goed te praten. Vooringenomenheid, van welke kant ook, is uit den boze. Ook moeten nog heel wat feiten en aspecten aan het licht gebracht worden. We pleiten dus voor een grondig, deskundig historisch onderzoek dat alle aspecten van de oorlogsorde belicht. Pas dan zal dit hoofdstuk kunnen afgesloten worden.

Professor K.J. Van Acker